

Téma 22.:

- Nové impulzy v divadle
  - Carlo Goldoni
  - reformuje tradiční komedii dell'arte

Komedie dell'arte

Maschere (masky):

- staří
- zanni (sluhové)
- kapitán, servetta
- zamilovaní
- ostatní

Podle Karla Kratochvíla, *Ze světa komedie dell'arte*,
Panorama, 1987.

Pantalone

- Benátský dialekt
- Kdysi bohatý kupec, chamtivec, ctihodný otec rodiny, ale lačný po mladých ženách, starší ale v plné síle, kontrastuje s pedantem, senilním doktorem

Pantalone

Il dottore

- Boloňský dialekt (v Bologni slavná právnická univerzita)
- Pedant, vědátor, jeho řeč plná latinských sentencí, hraje postavu filozofa, advokáta, lékaře, hvězdáře atd., zanni má vrozenou inteligenci, kdežto dottore je plný nestrávených znalostí, bývá bohatý, má-li syna, má Pantalón dceru

Il dottore

Arlecchino

- Zchudlý rolník, který se doma neuživí, přichází z horských údolí Bergama v záplatovaných šatech, vystupuje jako druhý, přihlouplý z dvojice sluhů, miláčkem obecnstva, které sleduje jeho instiktivní jednání dítěte, jež uvažuje až po činu, tato bezradnost si získává publikum, za pasem dřevěný “meč”, plácačka (batocchio)

Arlecchino

Brighella

- Lombardský dialekt
- Jako jsou dvě masky starých, i zanni (sluhové) jsou dva, Brighella je strůjcem intrik, motorem akce, mazaný, vynalézavý venkovan, dovede se přetvařovat do vlídnosti a vzápětí tasit dýku.
- Vývojem se jemní a místo dýky je mu rekvizitou kytara

Brighella

Pulcinella

- Jižní zanni, který přišel z Acerry či z Beneventa do Neapole, publikum se v něm vidí jako v zrcadle, někdy je odvážný, jindy líný, vychytralý a drzý, jednou má zdravý rozum, vzápětí strojí mazané kousky, nakonec je nenáročný: mísa makarónů a žena při těle mu stačí k úplné spokojenosti

Pulcinella

Coviello

- Zkráceně z Jacoviello, Jakoubek, Pulcinellovým partnerem podobně jako Brighella Harlekýnovým, Coviello rozkazuje, Pulcinella poslouchá
- Později kontaminován s maskou kapitána a v jižních scénářích se zanni redukuje na Pulcinellu

Coviello

Il capitano

- Chlubil, chvastoun, fanfarón, který je terčem posměchu, chvástá se statečností, ale vzápětí projeví zbabělost, v Itálii často Španěl
- Na počátku byl capitano milovník, stýkal se s Pantalonem a doktorem, později už čistě komickou postavou

Il capitano

Skaramuš

- Také neapolského původu ((it. Scaramuccia = rvačka), kapitánovým sluhou, pak jeho jemnějším nástupcem, ve Francii zažila maska renesanci s hercem Tiberiem Fiorillim v Hotel de Bourgogne
- Je intrikán, chlubí se úspěchy u žen, ale současně bázlivý, pomáhá pánovi v jeho milostných staraostech, často s kytarou

Skaramuš

Fantesca / servetta

- Nebo také Franceschina, Pasquetta, Smeraldina, Colombina...
- Protějškem zanni, také přišla z venkova, později se stala služebnou, ve Francii byla důvěrnicí a pomocnicí paní v milostných starostech, často Harlekýnovou ženou či družkou

Fantesca / servetta

innamorati

- Předchozí masky byly komické, milostné dvojice jsou relativně vážné
- Dva světy – nesmělí, nezkušení milenci a kolem nich zanni, poezie vedle vulgárnosti nebo i obscénnosti
- Milenci nenosili obličejovou masku, nebož publikum chtělo vidět jejich mladou krásu, oblečení dle dobové módy, jejich promluvy často předem psány

innamorati

ostatní

- Například kuplířka (ruffiana) přešla z klasické římské komedie prostřednictvím erudity (commedia humanistica)
- Talentovaní herci se snažili vytvořit svůj vlastní typ a města se často chtěla proslavit po Itálii vlastní maskou
- Společnosti měly zhruba 10-12 herců

“Italské divadlo”

- **postavy**
- Oblečení do masek, v dialektu improvizují promluvy svých typizovaných postav
- Nikoli texty her, ale schémata (tzv. canovaccio)
- Přivedli ženské herečky na jeviště

Zábavní město

- Benátky zvláštní postavení
  - Již od 17. stol. jistá celoevropská legenda města karnevalu a zábav
  - To však není přesné, v Benátkách se také vydávalo nejvíce knih a byly tam dováženy a překládány nové, tj. osvícenské. knihy z Anglie a Francie

Literatura v Benátkách

- Existovaly všechny literární žánry
  - Dokonce první italské pokusy o román
  - Dialektální poezie
  - Avšak nejdůležitější zůstávalo divadlo
    - Benátky velmi “teatrální”

Divadlo v Benátkách

- Především lidové
- Sezóna od října do karnevalu
- Funguje 7 veřejných divadel
  - Které mezi sebou soutěží, takže velká konkurence mezi společnostmi a autory divadelních her
  - Jedno z nich od 1636 prvním veřejným divadlem

Divadlo v Benátkách

- Není to dvorské divadlo, o úspěchu her nerozhodují elity, král či šlechta, nýbrž běžné publikum
  - A jeho názor je vrtkavý
  - Podporovaný polemickou a satirickou publicistikou

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Ze středostavovské rodiny
- Stal se právníkem
- Zpočátku střídá psaní her a právo
- Píše nejprve pro jednu divadelní společnost v Benátkách, posléze pro více společností
  - Stále však ve finančních potížích, musí prchat z měst kvůli dluhům

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Nakonec pozvání od francouzského krále, aby se stal ředitelem Comédie Italienne v Paříži
  - Přijímá, ačkoli na místě zjistí, že se stala součástí Opera-Comique
  - vstup do pařížského intelektuálního života těsně před Revolucí
    - Voltaire o něm píše oslavnou báseň
    - Nakonec důchod od krále (po Revoluci mu ho zruší)

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Jeho hry jsou vždy psány pro konkrétní inscenaci, a proto zachovávají požadavky jednotlivých herců, společností či divadelních budov, kde se měly hrát
  - Později při vydání tiskem mohl potlačit individuální místní narážky aj.

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Píše italsky, v dialektu a v Paříži i francouzsky
- V Paříži se také stává důležitým autorem operních libret
  - Ve významu hned za Metastasiem
- film

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Goldoniho “reforma” divadla
  - Požaduje, aby komičtí herci znovu získali důstojnost
  - Jako celek kritizuje schémata *commedia dell'arte*, banalitu jejích dialogů, její plebejskou komičnost
  - Prosazuje převahu psaného textu před obvyklou improvizací

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Goldoniho přístup je označován za lidové osvícenství
  - Motivovaný touhou po občanském rozvoji a všobecném racionálním blahobytu
  - Kritizuje jakoukoli podobu pokrytectví
- Vyjadřuje typické měšťanské pojetí osvícenství bez revolučního ostnu

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Goldoniho pojetí divadla
  - Chápe ho jako komoditu na trhu, která se podřizuje ekonomickým požadavkům
  - Typy postav, charaktery typické pro *commedia dell'arte* se mění ve skutečné postavy
    - S psychologickým napětím

Carlo Goldoni (1707-1793)

- Podle Carla Gozziho (1720-1806, dramatik, kritik) Goldoni ve svých hrách
  - Předvádí pravdu, i když není hodna býti předváděna
  - Mísí vznešené s nízkým
  - Aristokraté jsou často příkladem nízkosti, zatímco prostí lidé vznešenosti

Kde studovat?

- FERRONI, G. (1991), *Storia della letteratura italiana, Dal cinquecento al settecento*, Einaudi.

*Ústav romanistiky
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích*

kurz: Přehled vývoje románských literatur

rok: 2011/2012

přednáší: Josef Prokop

<http://uro.ff.jcu.cz>